

Karina Jędrzejowska

ORCID 0000-0002-3203-9466

Anna Wróbel

ORCID 0000-0002-4397-4759

Gospodarka światowa 2024–2025: polikryzys i współpraca międzynarodowa w spolaryzowanym świecie

Na przestrzeni ostatnich lat wiele kryzysów o różnym charakterze, takich jak pandemia COVID-19, konflikty zbrojne (w Ukrainie, w Palestynie czy w Sudanie), wojny handlowe, rosnący protekcyjizm gospodarczy czy zmiany klimatu, wpływało na funkcjonowanie i stabilność światowej gospodarki. Jako że zarówno same kryzysy, jak i ich skutki wykazywały wysoki stopień korelacji, dość powszechne stało się określanie tej koniunkcji kryzysów terminem „polikryzys”. Termin ten – którego autorstwo przypisuje się francuskiemu filozofowi i socjologowi Edgarowi Morinowi¹ – zyskał znacząco na popularności po 2022 r. Wówczas to historyk z nowojorskiego Columbia University, Adam Tooze, użył go, odnosząc się do globalnej sytuacji po rosyjskiej agresji na Ukrainę².

W opublikowanym na łamach *Financial Times* w październiku 2022 r. artykule o znamienym tytule „witamy w świecie polikryzysu” Tooze wskazywał na wzrost turbulencji wpływających na światową równowagę geoeconomiczną, geopolityczną i społeczno-środowiskową. Jego zdaniem ludzkość wydaje się skazana na życie w erze nakładających się kryzysów, które wzajemnie się napędzają i mają więcej niż jedną przyczynę. Publikacja ta stała się początkiem całej serii analiz na łamach *Financial Times* poświęconych zakłóceniom w funkcjonowaniu gospodarki światowej w dobie polikryzysu³.

¹ IDS, „Are we in the age of the polycrisis?”, *Opinion*, 31 października 2023 r., <https://www.ids.ac.uk/opinions/are-we-in-the-age-of-the-polycrisis/> (dostęp: 16.02.2025).

² K. Whiting, H. Park, „This is why ‘polycrisis’ is a useful way of looking at the world right now”, *World Economic Forum*, 7 marca 2023 r., <https://www.weforum.org/stories/2023/03/polycrisis-adam-tooze-historian-explains/> (dostęp: 16.02.2025).

³ A. Tooze, „Welcome to the world of the polycrisis”, *Financial Times*, 22 października 2022 r., <https://www.ft.com/content/498398e7-11b1-494b-9cd3-6d669dc3de33> (dostęp: 16.02.2025);

Do dalszej popularyzacji przedstawiania globalnej sytuacji gospodarczej (i nie tylko) przez pryzmat „polikryzysu” przyczyniła się publikacja Światowego Forum Ekonomicznego z Davos (World Economic Forum, WEF) z 2023 r. – *Global Risks Report*. Jej autorzy zidentyfikowali pięć kategorii ryzyka: ekonomiczne, geopolityczne, środowiskowe, społeczne i technologiczne. W raporcie podkreślono, że obecna sytuacja jest skutkiem m.in. niedoborów surowców naturalnych, a w najbliższym czasie czynnikiem napędzającym dalszą destabilizację będzie rosnąca polaryzacja społeczna. Zdaniem ekspertów z WEF „podzielone” społeczeństwa są gorzej przygotowane do radzenia sobie z innymi globalnymi wyzwaniami, takimi jak przemiany ekologiczne, transformacje gospodarcze, demograficzne lub cyfrowe oraz rozprzestrzenianie się chorób zakaźnych, co wyraźnie pokazał okres pandemii COVID-19⁴. Analogiczne wnioski pojawiły się w opublikowanym w październiku 2024 r. raporcie Banku Światowego *Poverty, Prosperity, and Planet Report 2024 – Pathways Out of the Polycrisis* oceniającym postęp w zakresie globalnego rozwoju społeczno-gospodarczego po pandemii⁵.

Pomimo wielości publikacji poświęconych temu zjawisku trudno mówić o jednoznacznie przyjętej definicji polikryzysu. Eric Helleiner w artykule w *International Studies Quarterly* z początku 2024 r. definiuje polikryzys jako grupę (oryg. *cluster*) różnego rodzaju równoczesnych kryzysów, które oddziałują na siebie w taki sposób, że te kryzysy i/lub ich skutki wzajemnie się wzmacniają i pogłębiają. Autor ten odnosi owo pojęcie do obecnej kondycji gospodarki światowej, wskazując, że polikryzys negatywnie wpływa na procesy globalizacji gospodarczej i zagraża długotrwałemu rozwojowi społeczno-gospodarczemu⁶. W podobnym duchu pisał na ten temat jeszcze w 2023 r. prof. Konrad Raczkowski, określając polikryzys jako globalny „makrokryzys wzajemnie powiązanych awarii o charakterze mniej kontrolowanym w sferze naturalnej i społecznej, a który w sposób nieodwracalny może pogarszać perspektywę ludzkości”⁷.

Swoista proliferacja publikacji na temat polikryzysu w gospodarce światowej jest w znacznym stopniu komplementarna wobec przytoczonej w poprzednich edycjach *Rocznika* debaty na temat postępującej fragmentacji

D. Henig, D.M. Knight, „Polycrisis: Prompts for an emerging worldview”, *Anthropology Today*, 2023, t. 39 (2), s. 3–6.

⁴ WEF, *Global Risks Report 2023*, 18th Edition, World Economic Forum, Cologne–Geneva 2023; L. Miller, „What is polarization and why it matters”, LLYC, 14 listopada 2024 r., <https://llyc.global/en/ideas/what-is-polarization-and-why-it-matters/> (dostęp: 16.02.2025).

⁵ World Bank, *Poverty, Prosperity, and Planet Report 2024 – Pathways Out of the Polycrisis*, World Bank Group, Washington DC 2024.

⁶ E. Helleiner, „Economic globalization’s polycrisis”, *International Studies Quarterly* 2024, t. 68 (2), s. 1–9.

⁷ K. Raczkowski, *Polskie perspektywy gospodarcze. Trendy i scenariusze*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa 2023, s. 15–16.

geoekonomicznej na skalę globalną oraz kryzysu współpracy wielostronnej⁸. Niezależnie od przyjętej terminologii wszystkie te zjawiska zakłócają procesy globalizacyjne i spowalniają globalny rozwój społeczno-gospodarczy. Analogiczne kwestie pojawiły się również w aktualnym wydaniu *Raportu Rozwoju Ludzkiego* (*Human Development Report 2023–24*), którego myśl przewodnią stanowią zagrożenia dla współpracy międzynarodowej wynikające z coraz większego stopnia polaryzacji (czy też właśnie fragmentacji) we współczesnym świecie⁹.

Nie da się ukryć, że obecna globalna sytuacja gospodarcza w coraz większym stopniu jest wynikiem narastającej rywalizacji pomiędzy państwami, w szczególności pomiędzy największymi światowymi potęgami gospodarczymi. Zderzenie się swoistych dwóch światów – państw wysoko rozwiniętych gospodarczo oraz państw szeroko rozumianego Globalnego Południa – skutkuje kwestionowaniem przez te ostatnie istniejących norm i instytucji międzynarodowych. W ostatnim roku wyrazem tego stało się rozszerzenie grupy BRICS: na początku roku dołączyły do niej Iran, Arabia Saudyjska, Zjednoczone Emiraty Arabskie, Egipt i Etiopia. Algieria, Nigeria i Uganda zostały kolejnymi państwami rozwijającymi się, które przystąpiły do BRICS podczas szczytu grupy w Kazaniu w październiku 2024 r. Szczyt odbył się pod hasłem „wzmocnienie multilateralizmu na rzecz sprawiedliwego globalnego rozwoju i bezpieczeństwa”, co w praktyce oznacza próbę odcięcia się państw członkowskich organizacji od zachodnich mechanizmów współpracy rozwojowej. Rozmowy w czasie szczytu dotyczyły m.in. reformy ONZ, odejścia od dolara w rozliczeniach gospodarczych i zwiększenia ułatwień dla handlu w lokalnych walutach, zabezpieczenia łańcuchów dostaw czy podniesienia bezpieczeństwa żywnościowego¹⁰.

Na tym tle jako zdecydowanie pozytywne wydarzenie należy rozpatrywać przyjęcie w czasie Szczytu Przyszłości (*Summit of the Future*) Narodów Zjednoczonych we wrześniu 2024 r. Paktu dla przyszłości, który obejmuje Globalny pakt cyfrowy i Deklarację na rzecz przyszłych pokoleń. O ile wiele zapisów Paktu można uznać za przeczące powyższym tezom o polikryzysie i polaryzacji, o tyle już sam fakt, że taki dokument powstał,

⁸ Por. K. Jędrzejowska, A. Wróbel, „Gospodarka światowa 2023–2024: między geoekonomiczną fragmentacją a reglobalizacją?”, *Rocznik Strategiczny 2023/24*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2024, s. 170–172; eadem, „Gospodarka światowa 2022–2023: czas niepewności, niepokoju i postępującej fragmentacji”, *Rocznik Strategiczny 2022/23*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2023, s. 178–182.

⁹ UNDP, *Human Development Report 2023–24: Breaking the Gridlock: Reimagining Cooperation in a Polarized World*, United Nations Development Programme, New York 2024.

¹⁰ A. Kozioł, „Rosja gospodarzem szczytu BRICS”, *Komentarz PISM* 2024, nr 67, 25 października 2024 r., <https://www.pism.pl/publikacje/rosja-gospodarzem-szczytu-brics> (dostęp: 16.02.2025); S. Naidu, G. de Carvalho, „BRICS expansion: Redefining global structural power in a changing world order”, *SAIIA Policy Insights*, nr 160, styczeń 2025 r., s. 8–13.

pokazuje głębokość wielowymiarowego kryzysu i wielość problemów do przezwyciężenia¹¹.

Wobec powyższego celem rozdziału jest przedstawienie kondycji gospodarki światowej w ostatnim roku, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii polikryzysu i zagrożeń dla wielostronnego systemu zarządzania gospodarczego wynikających z nasilającej się rywalizacji pomiędzy państwami. Rozdział jak co roku otwiera przegląd podstawowych wskaźników makroekonomicznych i prognoz dotyczących przyszłej globalnej koniunktury gospodarczej. W kolejnych częściach tekstu przedstawiono zmiany w światowych przepływach handlowych i kondycję światowego systemu handlu, zmiany w międzynarodowym systemie finansowym, jak też opóźnienia w realizacji Agendy 2030 w przededniu Czwartej Międzynarodowej Konferencji Finansowania Rozwoju. Rozdział kończą wnioski z przeprowadzonej analizy.

Gospodarka światowa w 2024 r.

Swoistym truizmem staje się twierdzenie, że ostatni rok był kolejnym, w którym znaczący wpływ na światową koniunkturę miały konflikty zbrojne i rywalizacja gospodarcza między największymi graczami – państwami i wielkimi przedsiębiorstwami międzynarodowymi. Konflikty zbrojne w Ukrainie, Strefie Gazy czy też szereg konfliktów na kontynencie afrykańskim nie przestają oddziaływać na światowe ceny energii i kształtowały na przestrzeni ostatnich kilkunastu miesięcy kierunki i wolumen przepływów handlowych i kapitałowych. Nic przy tym nie wskazuje, aby rok 2025 miał być pod tym względem spokojniejszy. Co więcej, pierwsze tygodnie drugiej prezydentury Donalda Trumpa w USA wyraźnie pokazują, że najbliższe miesiące będą wysoce niestabilne i nieprzewidywalne pod względem gospodarczym, a istniejące napięcia handlowe tylko się zaostrzą.

Mimo że prognozy gospodarcze na najbliższe lata trudno uznać za optymistyczne, sytuacja gospodarcza w 2024 r. była lepsza niż rok wcześniej. Analizy Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) i Światowego Forum Ekonomicznego z połowy 2024 r. wskazywały na stabilny wzrost gospodarczy i spadek presji inflacyjnej w większości państw wysoko rozwiniętych i rozwijających się w pierwszej połowie roku. Poprawa sytuacji gospodarczej była możliwa m.in. dzięki wzrostowi obrotów handlowych i realnego dochodu w wielu państwach. Tym samym jeszcze we wrześniu

¹¹ UNIC Warsaw, „Organizacja Narodów Zjednoczonych przyjmuje przełomowy Pakt dla przyszłości, aby przekształcić globalne zarządzanie”, 30 września 2024 r., <https://www.unic.un.org/pl/aktualnosci/organizacja-narodow-zjednoczonych-przyjmuje-przelomowy-pakt-dla-przyszlosci-aby-przekształcić-globalne-zarządzanie/3599> (dostęp: 16.02.2025).

2024 r. zakładano, że globalny wzrost gospodarczy na koniec roku osiągnie 3,2% (przy 3,1% w 2023 r.)¹².

Pozytywne prognozy globalnego wzrostu na najbliższe lata zostały utrzymane również w kluczowej publikacji w tym zakresie – *World Economic Outlook* publikowanym przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW). Zarówno prognoza z października 2024 r., jak i najnowsza aktualizacja z końca stycznia 2025 r. wskazują na wzrost gospodarczy w latach 2025 i 2026 na poziomie 3,3%. O ile są to zdecydowanie lepsze wartości niż w okresie pandemii, o tyle nie należy zapominać, że nadal znajdujemy się poniżej średniego tempa wzrostu w latach 2000–2019. W pierwszych dwóch dekadach XXI w. gospodarka światowa rozwijała się w średnim tempie 3,7% rocznie¹³.

Równocześnie w tych samych raportach podkreślano, że istnieje wiele zagrożeń dla utrzymania się bieżącego wzrostowego trendu. Jako jedno z większych określono wzrastający od czasu pandemii COVID-19 poziom światowego zadłużenia – około 53% gospodarek rozwiniętych i 64% gospodarek rozwijających się może w najbliższych miesiącach doświadczyć problemów z obsługą zadłużenia¹⁴. Pandemia COVID-19 gwałtownie zwiększyła zadłużenie wszystkich państw rozwijających się, a późniejszy wzrost globalnych stóp procentowych utrudnił wielu z nich odzyskanie równowagi. Na koniec 2023 r. całkowite zadłużenie zagraniczne krajów o niskim i średnim dochodzie wyniosło rekordowe 8,8 bln USD, co oznacza wzrost o 8% w porównaniu z 2020 r. Koszt obsługi zadłużenia wzrósł w tym czasie o prawie $\frac{1}{3}$, pozostawiając państwom rozwijającym się mniej środków na inwestycje w krytycznych obszarach, takich jak zdrowie, edukacja czy ochrona środowiska¹⁵. W efekcie zgodnie z szacunkami Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD) obecnie około 3,3 mld ludzi żyje w państwach, których wydatki na obsługę zadłużenia przekraczają wydatki na edukację czy zdrowie¹⁶.

¹² WEF, „Chief economists point to stabilizing outlook but warn on debt and political polarization”, 25 września 2024 r., <https://www.weforum.org/press/2024/09/chief-economists-point-to-stabilizing-outlook-but-warn-on-debt-and-political-polarization-20a2dfabee/> (16.02.2025); OECD, *OECD Economic Outlook, Interim Report September 2024*, https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-outlook-interim-report-september-2024_1517c196-en.html (dostęp: 16.02.2025).

¹³ IMF, *Global Growth: Divergent and Uncertain*, *World Economic Outlook Update*, styczeń 2025, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2025/01/17/world-economic-outlook-update-january-2025> (dostęp: 16.02.2025).

¹⁴ WEF, „Chief economists...”, op. cit.; IESE, „Global economic outlook in a world fraught with polarization”, *IESE Insight*, 27 lutego 2024 r., <https://www.iese.edu/insight/articles/global-economic-outlook-polarization-geopolitics/> (dostęp: 16.02.2025).

¹⁵ World Bank, *2024 Key Development Challenges in Nine Charts How the World Is Off-Track to Reduce Poverty*, <https://www.worldbank.org/en/news/immersive-story/2024/12/17/2024-in-nine-charts> (dostęp: 16.02.2025).

¹⁶ WEF, „The top economics stories of 2024”, 11 grudnia 2024 r., <https://www.weforum.org/stories/2024/12/economics-stories-growth-inflation-2024/> (dostęp: 16.02.2025).

Według analityków Banku Światowego inflacja bazowa w skali świata ma w 2025 r. spaść do 4,2%, a w kolejnym roku nawet do 3,5%. Jest to znaczący postęp, biorąc pod uwagę, że jeszcze na koniec 2024 r. wskaźnik ten utrzymywał się na poziomie blisko 6% (przy około 7% na koniec 2023 r. oraz ponad 9% w szczytowym 2022 r.). Jeśli faktycznie dojdzie do prognozowanych spadków inflacji, będzie to oznaczało powrót do celów inflacyjnych większości banków centralnych. Przy czym sytuacja poprawi się przede wszystkim w państwach wysoko rozwiniętych¹⁷. Jednak nie należy zapominać, że obecne wstrząsy geopolityczne, związane choćby z konfliktem w Strefie Gazy, mogą skutkować skokami cen surowców i ponownym wzrostem globalnej presji inflacyjnej¹⁸.

Obserwowane obecnie nierówne tempo ożywienia gospodarczego w państwach o odmiennym poziomie rozwoju gospodarczego może przyczyniać się do dalszej polaryzacji pomiędzy poszczególnymi grupami państw. Spośród państw wysoko rozwiniętych do niedawna pozytywnie wyglądały prognozy dla Stanów Zjednoczonych: 2,7% wzrostu na koniec 2024 r. Już obecnie jednak wiadomo, że dane te trzeba będzie skorygować w dół. Obecna prognoza na 2025 r. to jedynie 1,6% wzrostu. Co więcej, polityka USA pod rządami Donalda Trumpa jest trudna do przewidzenia, a zapowiadane reformy mogą przyczynić się do ponownego wzrostu cen (m.in. luźniejsza polityka fiskalna lub działania deregulacyjne). W strefie euro mamy do czynienia z sytuacją odwrotną niż w USA – 0,7% wzrostu na koniec 2024 r., przy prognozie rządu przynajmniej 1,3% na 2025 r. Jednak ze względu na słabą dynamikę produkcji (zwłaszcza w przemyśle wytwórczym) czy wysokie ceny energii w państwach Unii Europejskiej (UE) również te prognozy mogą ulec korekcie w dół. Z kolei w gospodarkach wschodzących prognozy wzrostu pozostają zasadniczo niezmienione i wynoszą 4,2% i 4,3% w bieżącym i przyszłym roku. Warto przy tym zwrócić uwagę na spodziewany spadek tempa wzrostu gospodarczego w drugiej pod względem wielkości gospodarce świata – w Chinach¹⁹. Obecnie przewiduje się 4,9% na koniec 2024 r. oraz 4,5% w 2025 r. Spowolnienie chińskiej gospodarki związane jest m.in. z ograniczeniem wewnętrznego popytu konsumpcyjnego oraz utrzymującym się kryzysem na rynku nieruchomości²⁰. Na tym tle zaskakująco dobrze prezentuje się sytuacja kolejnej z wielkich

¹⁷ IMF, *Global Growth...*, op. cit.

¹⁸ IESE, „Global economic...”, op. cit.

¹⁹ P.O. Gourinchas, „As one cycle ends, another begins amid growing divergence”, IMF Blog, 17 stycznia 2025 r., <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2025/01/17/as-one-cycle-ends-another-begins-amid-growing-divergence> (dostęp: 16.02.2025).

²⁰ OECD, „OECD: Global economy is turning the corner as inflation declines and trade growth strengthens”, Press release, 25 września 2024 r., <https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2024/09/oecd-global-economy-is-turning-the-corner-as-inflation-declines-and-trade-growth-strengthens.html> (dostęp: 16.02.2025).

gospodarek wschodzących: prognoza wzrostu Indii na nadchodzący rok budżetowy 2025–2026 wynosi między 6,3% a 6,8%²¹.

Globalne częściowe ożywienie gospodarcze – wbrew konfliktom o różnym charakterze i rosnącemu poziomowi zadłużenia – było możliwe m.in. dzięki wzrostowi poziomu zagranicznych inwestycji bezpośrednich. O ile według *World Investment Report 2024* globalne bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ) spadły o 2% do 1,3 bln USD w 2023 r. właśnie w wyniku wcześniejszego spowolnienia gospodarczego i rosnących napięć geopolitycznych, o tyle tylko w pierwszej połowie 2024 r. globalne przepływy BIZ wzrosły do 802 mld USD, co pozwala prognozować wzrost na koniec 2024 r.²²

Handel światowy w 2024 r.

Analogicznie do przepływów inwestycji bezpośrednich, w 2024 r. obserwowano stopniowe ożywienie handlu światowego pomimo utrzymujących się zagrożeń spadkowych. Zgodnie z prognozami Światowej Organizacji Handlu (World Trade Organization, WTO) światowy handel towarami odnotuje wzrost o 2,7% w 2024 r. Jeżeli dotychczasowe trendy zostaną utrzymane, wolumen światowego handlu towarami prawdopodobnie wzrośnie o 3,0% w 2025 r.²³ Wynik ten jest jednak silnie uzależniony od sytuacji geopolitycznej i działań podejmowanych w Stanach Zjednoczonych od czasu inauguracji Donalda Trumpa oraz możliwych działań odwetowych. Napięcia geopolityczne i zwiększona niepewność polityki gospodarczej oraz prawdopodobne nasilenie wojen celnych stwarzają poważne ryzyko dla handlu światowego w 2025 r.²⁴

Pozytywne trendy w rozwoju handlu światowego w 2024 r. potwierdzają najnowsze wyniki barometru handlu towarami WTO²⁵, zgodnie z którym

²¹ N. Ohri, S. Acharya, „India economy report predicts sluggish growth, pushes for more reforms”, Reuters, 31 stycznia 2025 r., <https://www.reuters.com/world/india/indias-economy-forecast-grow-63-68-202526-sources-say-2025-01-31/> (dostęp: 16.02.2025).

²² UNCTAD, *2024 World Investment Report. Overview*, United Nations, UNCTAD 2024; OECD, „New OECD FDI data: trends, impacts and regulations”, Blog, 6 listopada 2024 r., <https://www.oecd.org/en/blogs/2024/11/oecd-fdi-data-impacts-regulation.html> (dostęp: 16.02.2025).

²³ WTO, „Global goods trade on track for gradual recovery despite lingering downside risks”, 10 października 2024 r., https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/stat_10oct24_e.htm (dostęp: 11.02.2025).

²⁴ Szerzej na temat wzrostu protekcjonizmu jednostronnego zob. WTO, Trade Policy Review Body, *Trade Policy Review Body – Overview of developments in the International Trading Environment – Annual report by the Director-General – Mid-October 2023 to Mid-October 2024*, 20 listopada 2024 r., WT/TPR/OV/27.

²⁵ Barometr handlu towarami jest złożonym wskaźnikiem dla handlu światowego, dostarczającym w czasie rzeczywistym informacji na temat trajektorii handlu towarami w odniesieniu do ostatnich trendów. Wartości barometru powyżej 100 są powiązane z wolumenami handlu powyżej trendu, podczas gdy wartości barometru poniżej 100 sugerują, że handel towarami spadł poniżej trendu lub spadnie w najbliższej przyszłości. Zob. WTO, „Goods barometer shows

w czwartym kwartale 2024 r. światowy handel towarami nadal rozwijał się w umiarkowanym tempie. Najnowszy odczyt wskaźnika barometru na poziomie 102,7 jest wyższy zarówno od kwartalnego wskaźnika wolumenu handlu, jak i od wartości bazowej 100, co sugeruje, że handel światowy podobnie jak w pierwszych trzech kwartałach 2024 r. również w ostatnim kwartale tego roku wzrośnie. Warto podkreślić, że wszystkie indeksy składowe barometru pozostają na poziomie trendu lub powyżej, z wyjątkiem indeksu komponentów elektronicznych (95,4), który ustabilizował się poniżej trendu. Wskaźniki reprezentujące zamówienia eksportowe i surowce są zgodne z trendem (100,5), podczas gdy te reprezentujące transport lotniczy (102,9), produkty motoryzacyjne (104,0) i transport kontenerowy (105,8) plasują się zdecydowanie powyżej trendu. Zamówienia eksportowe, zwykle najbardziej prognostyczny z komponentów barometru, pozostają bardzo blisko wartości bazowej 100, co sugeruje stały wzrost handlu w najbliższym czasie²⁶.

W trzecim kwartale 2024 r. kwartalny wzrost wolumenu handlu towarami był dodatni w większości regionów z wyjątkiem Europy. Europejskie przepływy handlowe podobnie jak w poprzednich kwartałach spadały zarówno po stronie eksportu (-0,2%), jak i importu (-0,3%), osłabiając globalny wzrost handlu. Europejska produkcja nadal doświadczała przedłużającego się spowolnienia²⁷.

Za sprawą wysokich cen surowców, głównie energetycznych, Wspólnota Niepodległych Państw (WNP), w tym niektóre państwa stowarzyszone i były państwa członkowskie, odnotowała największy kwartalny wzrost eksportu – o 5,4%. Ameryka Północna odnotowała wzrost o 2,1%, podczas gdy Azja i Bliski Wschód – odpowiednio o 1,6% i 1,5%. Ameryka Południowa i Środkowa oraz Karaiby wykazywały skromny wzrost eksportu o 0,2%, podczas gdy dostawy z Afryki wzrosły tylko o ułamek procenta (0,1%). Region WNP był również liderem po stronie importu ze wzrostem o 3,3% kwartał do kwartału w trzecim kwartale 2024 r.²⁸, a następnie plasowała się Afryka z 2,5% i Ameryka Północna z 2,3%. Azja odnotowała wzrost o 2,0%, podczas gdy Bliski Wschód – o 1,0%. Ameryka Południowa i Środkowa osiągnęły wzrost importu o zaledwie 0,6%²⁹.

moderate trade growth as policy uncertainty looms”, 9 grudnia 2024 r., https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/wtoi_09dec24_e.htm (dostęp: 11.02.2024).

²⁶ Ibidem.

²⁷ WTO, „Merchandise trade continues to expand in third quarter of 2024”, 13 grudnia 2024 r., https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/stat_13dec24_e.htm (dostęp: 11.02.2025).

²⁸ Może to być związane z obchodzeniem przez Federację Rosyjską nałożonych sankcji. Towary objęte sankcjami są bowiem pozyskiwane za pośrednictwem krajów WNP w Azji Środkowej oraz Turcji. Zob. ifo Institute/EconPol Europe, „Russia circumventing sanctions via CIS countries and Turkey”, 21 lutego 2024 r., <https://www.ifo.de/en/press-release/2024-02-21/ifo-institute-econpol-europe-russia-circumventing-sanctions-cis-countries> (dostęp: 11.02.2025).

²⁹ Ibidem.

W eksporcie najwyższą dynamikę wzrostu odnotowała Argentyna, gdzie wystąpił wzrost wywozu towarów o 17% pomimo niepewności związanej z reformami gospodarczymi. Wietnam również wyróżniał się pod względem wartości tego wskaźnika – jego eksport wzrósł o 15% w trzecim kwartale 2024 r. w porównaniu z tym samym okresem rok wcześniej. Inne duże gospodarki odnotowały skromniejsze wzrosty, w tym Chiny (5%) i Stany Zjednoczone (3%). Eksport UE z wyłączeniem transakcji wewnątrzunijnych zwiększył się zaledwie o 1%. Ujemne wskaźniki wzrostu eksportu odnotowano natomiast w Japonii (–2%) i Wielkiej Brytanii (–5%)³⁰.

Wysoką dynamiką wzrostu podobnie jak w eksporcie również w imporcie cechował się Wietnam (17%). Wysokie wskaźniki wzrostu importu w trzecim kwartale 2024 r. charakteryzowały też inne gospodarki azjatyckie, w tym Malezję (13%), Tajwan (9%) i Singapur (7%). Z kolei import Stanów Zjednoczonych zwiększył się o 5%, podczas gdy import Chin wzrósł tylko o 2%. W przypadku UE import (z wyłączeniem transakcji wewnątrzunijnych) spadł o 5%. Również Japonia odnotowała spadek importu na poziomie 6%. Najwyższy spadek importu w związku z trwającym kryzysem gospodarczym nastąpił w Argentynie (–22%)³¹.

Zdecydowanie bardziej korzystne perspektywy rozwoju są spodziewane w przypadku handlu usługami, gdzie nie występują bariery celne, nie ma więc zagrożenia wojen celnych³². W pierwszych trzech kwartałach 2024 r. obserwowano bowiem 9-procentowy wzrost globalnej wymiany usług, co wyraźnie kontrastuje z przytoczonymi wskaźnikami dotyczącymi handlu towarami³³. Według WTO usługi w kolejnych latach będą głównym czynnikiem dynamicznego rozwoju handlu światowego³⁴.

W trzecim kwartale 2024 r. eksport usług wzrósł o 16% w Azji, a następnie o 8% w Europie, podczas gdy w Ameryce Północnej, Ameryce Południowej i Środkowej oraz na Karaibach nastąpił wzrost o 7%. Znaczący wzrost odnotowano również w imporcie we wszystkich regionach, co odzwierciedla wysoki popyt na różnorodne usługi³⁵.

Według dostępnych danych najwyższa dynamika wzrostu w trzecim kwartale 2024 r. wystąpiła w transporcie (14%). Jest to związane ze zwiększeniem stawek za fracht w związku z utrzymującymi się zakłóceniami na głównych szlakach

³⁰ WTO, „Merchandise trade continues...”, op. cit.

³¹ Ibidem.

³² WTO, „Global goods trade on track for gradual recovery despite lingering downside risks”, 10 października 2024 r., https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/stat_10oct24_e.htm (dostęp: 11.02.2025).

³³ WTO, „Services trade growth hits new highs in third quarter of 2024”, 3 lutego 2025 r., https://www.wto.org/english/news_e/news25_e/stat_03feb25_e.htm (dostęp: 11.02.2025).

³⁴ Zob. *World Trade Report 2019: The Future of Services Trade*, WTO, Geneva 2019.

³⁵ WTO, „Services trade growth...”, op. cit.

handlowych. Globalne ceny frachtu były bowiem prawie czterokrotnie wyższe niż w trzecim kwartale 2023 r. i wyniosły około 4500 USD. W strukturze regionalnej najwyższą dynamikę wzrostu eksportu usług transportowych odnotowano w Azji, przy czym w Chinach eksport usług transportowych zwiększył się o 47%, a w Singapurze o 40%. Dwucyfrowy wzrost eksportu prognozowany jest również w eksporcie usług turystycznych (10%). Warto podkreślić, że w pierwszych trzech kwartałach 2024 r. globalne wpływy z podróży zagranicznych były o 15% wyższe niż przed pandemią. Wzrost eksportu usług turystycznych oprócz tradycyjnych destynacji odnotowało również wiele gospodarek rozwijających się; w przypadku niektórych państw afrykańskich wskaźniki te były szczególnie wysokie (Namibia 32%, Maroko 19%, Tanzania 18%).

Usługi pozostałe³⁶ w trzecim kwartale 2024 r. wzrosły średnio o 8%. Pewne różnice w dynamice wzrostu w tej kategorii usług są dostrzegalne regionalnie. W Unii Europejskiej i Wielkiej Brytanii eksport w tej dziedzinie wzrósł o 9%, a w Stanach Zjednoczonych o 7%. Szczególnie wysokie wskaźniki wzrostu w tej kategorii odnotowano w wielu gospodarkach na świecie będących na niższym poziomie serwicyzacji niż UE i USA. W takich przypadkach obserwowano nawet dwucyfrowy wzrost; przykładem są m.in. gospodarki Ameryki Południowej i Środkowej oraz Karaibów, które notują bardzo wysokie stopy wzrostu, m.in.: Chile (32%), Argentyna (26%) i Peru (17%)³⁷.

Znaczący wzrost w sektorze usług pozostałych generowały głównie usługi komputerowe, finansowe, biznesowe i ubezpieczeniowe. Usługi komputerowe kontynuowały imponujący wzrost w okresie styczeń-wrzesień 2024 r., a skumulowany eksport w tym zakresie wzrósł na całym świecie o 13%. Szybki wzrost eksportu usług komputerowych odnotowano zarówno w gospodarkach rozwiniętych, jak i rozwijających się, w tym gwałtowny wzrost o 77% w Indonezji oraz silny (o 37%) na Mauritiusie, umiarkowanie wysoki zaś (o 18%) w Stanach Zjednoczonych. Według szacunków WTO eksport usług komputerowych z UE wzrósł o 15% rok do roku w pierwszych dziewięciu miesiącach 2024 r. lub o 10%, jeśli wyłączymy największego eksportera UE, Irlandię. Tak duża dynamika wzrostu jest związana z rozwijającym się outsourcingiem usług informatycznych (IT) i rozwojem oprogramowania. Dodatkowo szybki rozwój handlu elektronicznego i platform cyfrowych przyspieszył ten proces. Rosnące wykorzystanie sztucznej inteligencji, np. do tworzenia chatbotów, uczenia maszynowego i analityki predykcyjnej, a także na potrzeby cyberbezpieczeństwa, jeszcze bardziej dynamizowało globalny popyt na usługi informatyczne. Oczekuje się, że trend ten się utrzyma, ponieważ firmy

³⁶ Niejednorodna grupa usług stanowiąca około 60% całkowitego handlu usługami. W statystykach WTO wyróżnia się trzy główne kategorie usług: transport, turystyka i usługi pozostałe (A. Wróbel, *Międzynarodowa wymiana usług*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009, s. 87; WTO, *World Trade Statistical Review 2023*, WTO, Geneva 2023).

³⁷ WTO, „Services trade growth...”, op. cit.

dostosowują się do nowych technologii i preferencji konsumentów w zakresie rozwiązań cyfrowych³⁸.

WTO prognozuje stabilizację tendencji wzrostowych w handlu światowym w 2025 r. Według prognozy z października 2024 r. w 2025 r. spodziewany jest wzrost wolumenu światowego handlu towarami na poziomie 3%. W eksporcie najwyższy wzrost prognozuje się w Azji (4,7%), następnie w Ameryce Północnej (2,9%) i Afryce (2,2%). W dalszej kolejności plasują się Europa (1,8%), WNP (1,7%) i Bliski Wschód (1,0%). Spadek wolumenu eksportu przewidywany jest z kolei w Ameryce Południowej (-0,1%). Również w imporcie najwyższy wzrost ma wystąpić w Azji (5,1%). Na drugim miejscu uplasowała się Europa (2,2%), a na trzecim Ameryka Północna (2%). Kolejne miejsca pod względem wzrostu importu w 2025 r. zajmują *ex aequo* Ameryka Południowa i WNP. W obu przypadkach prognozowany jest wzrost importu na poziomie 1,7%, w Afryce zaś o 1,1%. Z kolei na Bliskim Wschodzie nastąpi spadek importu o -1,1%³⁹.

Prognozy na 2025 r. obciążone są jednak dużym ryzykiem. Ryzyko to obejmuje pogłębiające się konflikty regionalne, rozbieżności w polityce pieniężnej prowadzące do niestabilności finansowej oraz fragmentację łańcuchów dostaw związaną z uwarunkowaniami geopolitycznymi. Istnieje również pewien ograniczony potencjał wzrostu, jeśli cięcia stóp procentowych w gospodarkach rozwiniętych będą miały większy niż oczekiwany pozytywny wpływ na wzrost gospodarczy bez ponownego wzrostu inflacji. Eskalacja konfliktu na Bliskim Wschodzie może mieć negatywne konsekwencje dla globalnych i regionalnych przepływów handlowych. Skutki tego konfliktu są bowiem odczuwalne w innych regionach w postaci zakłóceń w transporcie i wzrostu cen energii z powodu wyższych premii za ryzyko. Wyższe ceny energii osłabiają wzrost gospodarczy w państwach importujących i pośrednio wpływają na handel. WTO obserwuje ponadto rosnącą fragmentację w handlu od początku wojny w Ukrainie. W konsekwencji zarówno eksport, jak i import zmieniają kierunek zgodnie z liniami geopolitycznymi. Na razie trend ten ogranicza się do najmniej złożonych produktów, dla których stosunkowo łatwo jest znaleźć alternatywnych dostawców⁴⁰. Poważne zakłócenia w światowym handlu mogą zwłaszcza przynieść zmiany w polityce handlowej Stanów Zjednoczonych⁴¹, a potencjalne wojny handlowe – znacząco negatywnie wpływając na przedstawioną prognozę.

³⁸ Ibidem. Szerzej: WTO, *Trading with Intelligence. How AI Shapes and is Shaped by International Trade*, WTO, Geneva 2024.

³⁹ WTO, *Global Trade Outlook and Statistics Update: October 2024*, WTO, Geneva 2024, s. 8.

⁴⁰ Ibidem, s. 11.

⁴¹ P. Gospodarczyk, „Nowe cła Trumpa. Decyzja zapadła. Obejmą też kraje UE”, 10 lutego 2025 r., <https://www.money.pl/gospodarka/nowe-cla-trumpa-na-liscie-dwa-surowce-zapadla-decyzja-7123732323064640a.html> (dostęp: 11.02.2025).

System zarządzania handlem światowym w 2024 r.

Rok 2024 w Światowej Organizacji Handlu rozpoczął się od przyspieszenia dynamiki prac związanych z zaplanowaną na luty Konferencją Ministerialną. Trzynasta Konferencja Ministerialna WTO (MC13) odbyła się w dniach 26 lutego – 2 marca 2024 r. w Abu Zabi w Zjednoczonych Emiratach Arabskich⁴². Przewodniczył jej dr Thani bin Ahmed Al Zeyoudi, minister stanu ds. handlu zagranicznego Zjednoczonych Emiratów Arabskich⁴³.

Do najważniejszych rezultatów konferencji należy zaliczyć rozszerzenie organizacji o dwóch nowych członków: Komory i Timor Wschodni, oraz zobowiązanie się członków do aktywnych działań na rzecz reformy WTO, przywrócenia jej funkcjonalności, w szczególności w zakresie systemu rozstrzygania sporów. W tej ostatniej sferze podjęto decyzję, zgodnie z którą do końca 2024 r. zostaną wypracowane nowe rozwiązania dotyczące apelacji⁴⁴. Celem reformy WTO zgodnie z Deklaracją ministerialną z Abu Zabi jest zachowanie i wzmocnienie zdolności wielostronnego systemu handlowego do reagowania na współczesne wyzwania handlowe. Deklaracja ministerialna podkreśla ponadto centralne znaczenie wymiaru rozwojowego w pracach WTO, uznając rolę, jaką wielostronny system handlu może odegrać w przyczynianiu się do realizacji Agendy 2030. Jako istotne zaakcentowano również działania na rzecz wzmocnienia pozycji ekonomicznej kobiet i ich udziału w handlu jako ważnego elementu wzrostu gospodarczego i zrównoważonego rozwoju. Członkowie uznali także rolę i znaczenie usług dla światowej gospodarki, ponieważ generują one ponad $\frac{2}{3}$ globalnej produkcji gospodarczej i odpowiadają za ponad połowę wszystkich miejsc pracy. Zachęcili odpowiednie organy WTO do kontynuowania prac nad przeglądem i wykorzystaniem wszystkich doświadczeń zdobytych podczas pandemii COVID-19 oraz do szybkiego opracowania skutecznych rozwiązań na wypadek przyszłych pandemii⁴⁵.

⁴² Konferencja Ministerialna zgromadziła prawie 4000 ministrów, wyższych urzędników handlowych i innych delegatów ze 164 państw członkowskich WTO oraz obserwatorów, a także przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, biznesu i światowych mediów. Początkowo zaplanowana na 26–29 lutego, została przedłużona w celu osiągnięcia ostatecznych rezultatów w różnych spornych kwestiach (WTO, „MC13 ends with decisions on dispute reform, development; commitment to continue ongoing talks”, 1 marca 2024 r., https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/mc13_01mar24_e.htm, dostęp: 12.02.2025).

⁴³ WTO, „Thirteenth WTO Ministerial Conference”, https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc13_e/mc13_e.htm (dostęp: 12.02.2025).

⁴⁴ WTO, Dispute Settlement Reform – Ministerial Decision, WT/L/1192; WT/MIN(24)/37.

⁴⁵ WTO, Abu Dhabi Ministerial Declaration, WT/MIN(24)/DEC.

Tabela 1

Wyniki 13. Konferencji Ministerialnej WTO

Deklaracja ministerialna z Abu Zabi (Abu Dhabi Ministerial Declaration), WT/MIN(24)/DEC	Wzmocnienie współpracy regulacyjnej w celu zmniejszenia barier technicznych w handlu – deklaracja ministerialna (Strengthening regulatory cooperation to reduce technical barriers to trade – Ministerial Declaration) WT/L/1190; WT/MIN(24)/35
Akcesja Związku Komorów – decyzja ministerialna (Accession of the Union of the Comoros – Ministerial Decision), WT/L/1186; WT/MIN(24)/31	Deklaracja w sprawie precyzyjnego, skutecznego i operacyjnego wdrożenia postanowień dotyczących szczególnego i zróżnicowanego traktowania zawartych w Porozumieniu w sprawie stosowania środków sanitarnych i fitosanitarnych oraz Porozumieniu w sprawie barier technicznych w handlu – deklaracja ministerialna (Declaration on the precise, effective and operational implementation of special and differential treatment provisions of the Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures and the Agreement on Technical Barriers to Trade – Ministerial Declaration), WT/L/1191; WT/MIN(24)/36
Akcesja Demokratycznej Republiki Timoru Wschodniego – decyzja ministerialna (Accession of the Democratic Republic of Timor-Leste – Ministerial Decision) WT/L/1187; WT/MIN(24)/32	Reforma rozstrzygania sporów – decyzja ministerialna (Dispute Settlement Reform – Ministerial Decision) WT/L/1192; WT/MIN(24)/37
Program prac dotyczący małych gospodarek – decyzja ministerialna (Work programme on small economies – Ministerial Decision) WT/L/1188; WT/MIN(24)/33	Program prac w dziedzinie handlu elektronicznego – decyzja ministerialna (Work Programme on Electronic Commerce – Ministerial Decision) WT/L/1193; WT/MIN(24)/38
Płynne środki wsparcia przejściowego na rzecz krajów przechodzących z kategorii LDC – decyzja ministerialna (WTO Smooth Transition Support Measures in Favour of Countries Graduated from the LDC Category – Ministerial Decision) WT/L/1189; WT/MIN(24)/34 WTO	TRIPS: nienaruszanie i skargi sytuacyjne – decyzja ministerialna (TRIPS non-violation and situation complaints – Ministerial Decision), WT/L/1194; WT/MIN(24)/39

Źródło: opracowanie własne na podstawie: WTO, Documents – Thirteenth WTO Ministerial Conference, https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc13_e/documents_e.htm (dostęp: 12.02.2025).

Efektem konferencji jest również decyzja ministerialna, która stanowi mandat do przeglądu przepisów dotyczących specjalnego i zróżnicowanego traktowania (*special and differential treatment*, S&DT) dla krajów rozwijających się i najsłabiej rozwiniętych (*least developed countries*, LDCs) w celu uczynienia ich bardziej precyzyjnymi, skutecznymi i operacyjnymi. Członkowie WTO

uzgodnili też decyzję ministerialną w sprawie konkretnych środków ułatwiających wyjście z kategorii krajów najsłabiej rozwiniętych. Ponadto przyjęto decyzję ministerialną potwierdzającą zobowiązanie do realizacji programu prac dotyczącego małych gospodarek. W dziedzinie handlu elektronicznego przyjęto decyzję ministerialną zobowiązującą Radę Generalną do przeprowadzania okresowych przeglądów programu prac w zakresie handlu elektronicznego w celu przedstawienia zaleceń dotyczących działań na konferencji ministerialnej. Członkowie zgodzili się również utrzymać obecną praktykę nienakładania cel na transmisje elektroniczne do 14. Konferencji Ministerialnej (MC14) lub do 31 marca 2026 r., w zależności od tego, co nastąpi wcześniej. Przedmiotem decyzji ministerialnej było także przedłużenie moratorium na nienaruszanie i skargi sytuacyjne dotyczące Porozumienia w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (TRIPS⁴⁶) do MC14. Przyjęto również deklarację w sprawie wzmocnienia współpracy regulacyjnej w celu zmniejszenia barier technicznych w handlu (*technical barriers to trade*, TBT) (tabela 1).

W trakcie 13. Konferencji Ministerialnej osiągnięto postęp w negocjacjach plurilateralnych w ramach tzw. wspólnych inicjatyw (*joint initiatives*)⁴⁷. Ministrowie reprezentujący 123 członków WTO wydali 25 lutego 2024 r. Wspólną Deklarację Ministerialną z okazji finalizacji Umowy o ułatwieniach inwestycyjnych dla rozwoju (*Investment Facilitation for Development*, IFD). W trakcie konferencji ogłoszono również wejście w życie nowych dyscyplin odnoszących się do krajowych regulacji dotyczących usług. Te nowe rozwiązania mają obniżyć koszty handlu o ponad 125 mld USD na całym świecie. Jest to inicjatywa, którą wspiera 72 członków organizacji. Jej celem jest ułatwienie handlu usługami dzięki usprawnieniu i uproszczeniu procedur regulacyjnych. Warto podkreślić, że po raz pierwszy w historii porozumień WTO w przyjętym dokumencie zawarto formalne zobowiązanie do zapewnienia niedyskryminacji między mężczyznami i kobietami przy ubieganiu się o zezwolenia na świadczenie usług⁴⁸.

W trakcie 13. Konferencji Ministerialnej udało się wprowadzić zdynamizować prace nad drugą częścią Porozumienia w sprawie subsydiów w sektorze

⁴⁶ TRIPS – Agreement on trade-related aspects of intellectual property rights.

⁴⁷ Podczas 11. Konferencji Ministerialnej w grudniu 2017 r. podobnie myślące grupy członków WTO wydały wspólne oświadczenia w sprawie postępów w dyskusjach na temat handlu elektronicznego, opracowania wielostronnych ram dotyczących ułatwień inwestycyjnych, uruchomienia grupy roboczej ds. mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw (MSME) oraz postępów w toczących się rozmowach na temat krajowych regulacji w handlu usługami. Grupy te są otwarte dla wszystkich członków WTO. Część członków WTO neguje możliwość prowadzenia negocjacji w ramach WTO w tej formie. Przykładowo Indie i RPA uznają prace tych grup za nielegalne. Zob. WTO, „Joint initiatives”, https://www.wto.org/english/tratop_e/jsi_e/jsi_e.htm (dostęp: 12.02.2025).

⁴⁸ WTO, „MC13 ends with decisions...”, op. cit.

rybołówstwa, ale nie doszło do zakończenia rozmów w tym zakresie. W kwestii rolnictwa pomimo intensywnych negocjacji członkowie WTO również nie doszli do porozumienia. Rozbieżności dotyczyły w szczególności sprawy utrzymywania zapasów publicznych (*public stockholding*, PSH) do celów bezpieczeństwa żywnościowego oraz harmonogramów, oczekiwanych wyników i zakresu elastyczności, która ma być zapewniona importowi żywności przez kraje najbardziej narażone na ograniczenia eksportowe. Znaczącym postępowaniem w tym zakresie jest opracowanie draftu dokumentu, który będzie przedmiotem dalszych prac WTO. Oprócz tych dwóch zagadnień również wszelkie inne kwestie, które omawiano w trakcie MC13, a w odniesieniu do których nie udało się osiągnąć konsensusu, będą przedmiotem dalszych prac organizacji⁴⁹.

Po zakończeniu MC13 w kolejnych miesiącach 2024 r. dokonał się w szczególności znaczący postęp w zakresie reformy rozstrzygania sporów. Nie udało się jednak dotrzymać założonego terminu zakończenia prac w tym obszarze, chociaż wypracowano projekt dokumentu negocjacyjnego w sprawie reformy systemu apelacyjnego, który m.in. zawęży roszczenia podlegające przeglądowi w ramach odwołania, doprecyzowuje rolę sędziów oraz wzmacnia przestrzeganie ram czasowych procedury⁵⁰.

Priorytetowym obszarem negocjacji w WTO w 2024 r. były również subsydia dla rybołówstwa. Kontynuowano prace nad drugą częścią tego porozumienia, a także osiągnięto znaczący postęp w procesie wejścia w życie jego pierwszej części. Do wejścia w życie dokumentu przyjętego podczas 12. Konferencji Ministerialnej – po złożeniu formalnej akceptacji przez ambasadora Kamerunu Salomona Ehetha na posiedzeniu Rady Generalnej w dniu 16 grudnia 2024 r. – pozostały jeszcze 23 dokumenty ratyfikacyjne. Kolejnych 10 dokumentów ratyfikacyjnych jest spodziewanych na początku 2025 r. Tym samym w stosunkowo krótkim czasie należy oczekiwać finalizacji tego procesu, być może na 14. Konferencji Ministerialnej w Kamerunie w marcu 2026 r. Jest również szansa na zakończenie do tego czasu obecnych prac w kwestii subsydiów dla rybołówstwa⁵¹.

Analizując prace WTO w 2024 r., warto zwrócić uwagę na próbę włączenia Umowy o ułatwieniach inwestycyjnych na rzecz rozwoju (IFD) do załącznika 4⁵² do porozumienia z Marrakeszu. Wniosek ten popiera 126 członków organizacji. Również członkowie WTO uczestniczący we wspólnej inicjatywie

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ WTO, „General Council Chair welcomes ‘significant progress’ in dispute settlement reform talks”, 17 grudnia 2024 r., https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/gc_17dec24_e.htm4 (dostęp: 12.02.2025).

⁵¹ Ibidem.

⁵² Załącznik ten w przeciwieństwie do pozostałych zawiera porozumienia fakultatywne. W pozostałych przypadkach umowy dołączone do porozumienia z Marrakeszu są obligatoryjne dla członków WTO.

w sprawie handlu elektronicznego przedstawili Radzie Generalnej komunikat, w którym zaproponowali włączenie Porozumienia w sprawie handlu elektronicznego do porozumienia z Marrakeszu ustanawiającego WTO. W rozmowach na ten temat uczestniczy obecnie 91 członków WTO, odpowiadających za ponad 90% światowego handlu w tym obszarze. Inicjatywa jest prowadzona wspólnie przez Australię, Japonię i Singapur⁵³.

Spośród nowych inicjatyw uruchomionych w 2024 r. należy dostrzec inicjatywę „Partenariat pour le Coton”, wpisującą się w proces wspomagania przez WTO krajów rozwijających się – producentów bawełny w tworzeniu miejsc pracy, wspieraniu dobrobytu i ograniczaniu ubóstwa⁵⁴.

Rok 2024 to również rok wyboru dyrektora generalnego WTO. W dniu 29 listopada 2024 r. Rada Generalna WTO ponownie powołała Ngozi Okonjo-Iwealę⁵⁵ na to stanowisko na drugą czteroletnią kadencję, która rozpocznie się 1 września 2025 r. Proces wyboru dyrektora generalnego WTO rozpoczął się 8 października 2024 r. i był nadzorowany przez ambasadora Pettera Ølberga z Norwegii, przewodniczącego Rady Generalnej. W związku z brakiem dodatkowych nominacji w terminie do 8 listopada 2024 r. dotychczasowa dyrektorka została jedyną kandydatką. Podczas specjalnego posiedzenia Rady Generalnej w dniach 28–29 listopada 2024 r. Ngozi Okonjo-Iweala przedstawiła swoją wizję przyszłości organizacji⁵⁶. Po tej prezentacji i sesji pytań i odpowiedzi Rada Generalna w drodze konsensusu podjęła decyzję o powołaniu jej na kolejną kadencję⁵⁷.

Dokonując bilansu pierwszej kadencji Ngozi Okonjo-Iweali, należy podkreślić, że udało się jej zdynamizować prace organizacji, doprowadzając do znaczących wyników negocjacyjnych w trakcie 12. Konferencji Ministerialnej⁵⁸. Nieco skromniejsze są opisane powyżej wyniki 13. Konferencji Ministerialnej,

⁵³ WTO, „General Council Chair welcomes...”, op. cit.

⁵⁴ WTO, „‘Partenariat pour le Coton’ – cotton partnership”, https://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/cotton_partnerships_e/cotton_partnerships_e.htm (dostęp: 12.02.2025).

⁵⁵ Ngozi Okonjo-Iweala po raz pierwszy objęła stanowisko dyrektora generalnego w dniu 1 marca 2021 r., stając się pierwszą kobietą i pierwszym Afrykaninem na czele WTO. WTO, „WTO General Council reappoints Ngozi Okonjo-Iweala as Director-General for a second term”, 29 listopada 2024 r., https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/gc_29nov24_e.htm (dostęp: 12.02.2025).

⁵⁶ Zob. WTO, General Council, Special meeting of the General Council of 28–29 November 2024, Item 1 – Appointment of the next Director-General, Statement to the General Council on Thoughts and Vision for the Next Four Years by Dr Ngozi Okonjo-Iweala: WTO Director General, JOB/GC/418, 3 December 2024.

⁵⁷ WTO, „WTO General Council reappoints...”, op. cit. Szerzej na temat procedury wyboru dyrektora generalnego WTO zob. WTO, *Procedures for the Appointment of Directors-General*, Adopted by the General Council on 10 December 2002, WTO, 20 January 2003, WT/L/509.

⁵⁸ Szerzej: K. Jędrzejowska, A. Wróbel, „Gospodarka światowa 2022–2023: czas niepewności...”, op. cit., s. 183–186.

niemniej jednak widoczna jest większa dynamika procesu negocjacyjnego w WTO, w tym w szczególności w zakresie reformy tej organizacji. Dostrzegalna jest również rosnąca rola państw rozwijających się, większe zaangażowanie w prace i finansowanie nowych inicjatyw organizacji, czego przykładem jest organizacja 13. Konferencji Ministerialnej w Zjednoczonych Emiratach Arabskich oraz wkład tego kraju w utworzony w jej trakcie fundusz na rzecz wsparcia kobiet eksporterów w gospodarce cyfrowej (Women Exporters in the Digital Economy, WEIDE)⁵⁹. Przed 13. Konferencją Ministerialną Zjednoczone Emiraty Arabskie zasiły również dwa inne fundusze WTO: Fisheries Funding Mechanism⁶⁰ oraz Enhanced Integrated Framework (EIF⁶¹)⁶². Innym przykładem rosnącego zaangażowania państw rozwijających się jest kolejna 14. Konferencja Ministerialna, która została zaplanowana w dniach 26–29 marca 2026 r. w Kamerunie. Współorganizatorem spotkania będą również Zjednoczone Emiraty Arabskie⁶³.

Międzynarodowe rynki finansowe w 2024 r.

Poszczególne elementy składające się na obecny stan polikryzysu – a w szczególności wojna w Ukrainie, jak też wspomniane wyżej napięte stosunki handlowe na linii USA–Chiny – kształtowały nastroje na rynkach finansowych w 2024 i na początku 2025 r. Nie bez znaczenia były tu również czynniki o charakterze politycznym – w 2024 r. wybory prezydenckie lub parlamentarne odbyły się w niemal 60 państwach, w tym w największych gospodarkach świata⁶⁴.

Oczywiście w tym kontekście największą rolę odegrały wybory prezydenckie w Stanach Zjednoczonych, stanowiąc dla rynków finansowych swoisty punkt zwrotny w 2024 r. Do czasu wyborów sytuacja była dość stabilna, a jednoznaczne zwycięstwo Donalda Trumpa początkowo przyczyniło się do umocnienia

⁵⁹ Zjednoczone Emiraty Arabskie są pierwszym donatorem WEIDE, wpłaciły do funduszu 5 mln USD. Zob. WTO, „WTO, ITC launch USD 50 million global fund for women exporters in the digital economy”, 25 lutego 2024 r., https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/women_25feb24_e.htm (dostęp: 12.02.2025).

⁶⁰ Mechanizm Finansowania Rybołówstwa (Fisheries Funding Mechanism) ma na celu pomoc krajom rozwijającym się i najsłabiej rozwiniętym we wdrażaniu Porozumienia w sprawie subsydiów połowowych poprzez ukierunkowaną pomoc techniczną i budowanie potencjału, zob. https://www.wto.org/english/tratop_e/rulesneg_e/fish_e/fish_fund_e.htm (dostęp: 12.02.2025).

⁶¹ Fundusz powierniczy EIF ma umożliwić krajom najsłabiej rozwiniętym budowanie zdolności do uczestnictwa w handlu międzynarodowym i czerpania z tego korzyści. Zob. WTO, Enhanced Integrated Framework, https://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/teccop_e/if_e.htm (12.02.2025).

⁶² „United Arab Emirates donates USD 10 million to support WTO initiatives”, 24 lutego 2024, https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/ffm_24feb24_e.htm (dostęp: 12.02.2025).

⁶³ WTO, „Dates fixed for 2026 Ministerial Conference in Cameroon”, 16 grudnia 2024 r., https://www.wto.org/english/news_e/news24_e/minis_16dec24_e.htm (dostęp: 12.02.2025).

⁶⁴ APS Bank, „A year in review: Financial markets in 2024”, 6 stycznia 2025 r., <https://www.apsbank.com.mt/blog/financial-markets-2024/> (dostęp: 16.01.2025).

dolara amerykańskiego i zawężenia spreadów kredytowych na wielu rynkach. Bardzo szybko okazało się jednak, że większość inwestorów obawia się podwyższonego ryzyka związanego z rosnącym poziomem zadłużenia w skali świata oraz niestabilnej sytuacji geopolitycznej, co przełożyło się na niekorzystne zmiany na wielu segmentach rynku finansowego, w szczególności na rynku obligacji skarbowych⁶⁵. Autorzy najnowszego *Global Financial Stability Report* wskazują przy tym, że w szczególności państwa rozwijające się odnotowały w ostatnim roku wzrost spreadów obligacji skarbowych, co przełożyło się na dalszy wzrost kosztów obsługi zadłużenia⁶⁶.

Niemniej jednak globalne rynki akcji odnotowały w 2024 r. dobre wyniki, przy czym indeks S&P500 wzrósł o 23,8%, zdominowany przez spółki technologiczne Nasdaq o 26%, a FTSE w skali świata o 16%. Europa i Wielka Brytania radziły sobie nieco gorzej, a ich rynki akcji wzrosły odpowiednio o 5,6% (zgodnie z indeksem STOXX Europe 600) i 5,2% (zgodnie z indeksem FTSE100). Patrząc na poszczególne indeksy cen akcji, można wskazać, że w 2024 r. dominowały inwestycje w technologie wspierające dalszy rozwój sztucznej inteligencji, jak też technologie półprzewodnikowe. Przekładało się to na wzrosty cen akcji spółek technologicznych o dużej kapitalizacji, takich jak Apple i NVIDIA⁶⁷.

Obawy związane z potencjalnym spowolnieniem gospodarczym w Chinach, w połączeniu z eskalacją napięć geopolitycznych, negatywnie wpłynęły na nastroje inwestorów, co doprowadziło do słabszych wyników akcji rynków wschodzących. Wyraźnie pokazuje to indeks MSCI Emerging Markets Index, który zgodnie z prognozami zakończył rok wzrostem jedynie o nieco ponad 5%⁶⁸.

Po burzliwym roku 2023 w 2024 r. doszło do swoistego „odrodzenia” na rynkach kryptowalut. Na przestrzeni ostatnich 12 miesięcy bitcoin i ethereum odnotowały wzrosty odpowiednio o 120% i niemal 50%⁶⁹. Bitcoin zyskał na rosnącej akceptacji ze strony tradycyjnych inwestorów: w październiku dyrektor generalny BlackRock – największej na świecie spółki zarządzającej

⁶⁵ BIS, *BIS Quarterly Review*, grudzień 2024, s. 1, https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2412.htm (dostęp: 16.02.2025).

⁶⁶ IMF, *Global Financial Stability Report, October 2024 – Steadying the Course: Uncertainty, Artificial Intelligence, and Financial Stability*, 22 października 2024 r., <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2024/10/22/global-financial-stability-report-october-2024> (dostęp: 16.10.2024).

⁶⁷ APS Bank, op. cit.; G. Wearden, „A year of two halves: How global financial markets fared in 2024”, *The Guardian*, 1 stycznia 2025 r., <https://www.theguardian.com/business/2025/jan/01/financial-markets-end-2024-strong-post-pandemic-recovery> (dostęp: 16.02.2025).

⁶⁸ „UBS lifts MSCI AC World index’s end-2024 forecast to 830”, Reuters, 4 czerwca 2024 r., <https://www.reuters.com/business/finance/ubs-lifts-msci-ac-world-indexs-end-2024-forecast-830-2024-06-04/> (dostęp: 16.02.2024).

⁶⁹ APS Bank, op. cit.

aktywami – Larry Fink opisał bitcoina jako alternatywę dla m.in. złota⁷⁰. Wzrosty dotyczyły również rynku stablecoinów – walut cyfrowych powiązanych ze „stabilnymi” aktywami rezerwowymi takimi jak tradycyjne waluty czy złoto. Emitent najpopularniejszego z tego rodzaju aktywów – Tether – zakończył rok 2024 rekordowym zyskiem sięgającym 13 mld USD⁷¹.

Oczywiście wzrost zainteresowania kryptowalutami nie zmienia faktu, że perspektywa odwrótu od „tradycyjnych” walut wydaje się dosyć odległa. Układ sił na rynku międzynarodowym w 2024 r. pozostał w tym zakresie bez większych zmian. W ostatnim roku siedem na dziesięć płatności w systemie SWIFT było realizowanych w dolarze amerykańskim lub w euro. Mimo że udział dolara amerykańskiego w rezerwach walutowych wyraźnie kontynuował rozpoczęty w 2023 r. spadek w stosunku do euro i jena japońskiego, to nadal wynosi on ponad 57% światowych rezerw walutowych. Przy czym wyniki najnowszego badania MFW dotyczącego składu walutowego oficjalnych rezerw walutowych (*Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves*, COFER) pokazują, że całkowite rezerwy walutowe wzrosły do 12,73 bln USD w trzecim kwartale 2024 r. z 12,35 bln USD w drugim kwartale 2024 r., co w znacznej mierze odzwierciedla aprecjację pozostałych walut rezerwowych w stosunku do dolara amerykańskiego⁷².

Jednym z czynników napędzających ten powolny, ale jednak trwały proces dedolaryzacji światowej gospodarki jest intensyfikacja działań państw grupy BRICS na rzecz utworzenia własnej waluty rozliczeniowej i systemu płatności niezależnego od dolara amerykańskiego. Zapowiedziana w Kazaniu inicjatywa, określana skrótowo jako BRICS Pay, miałaby umożliwić członkom ugrupowania handel między sobą za pośrednictwem własnych walut⁷³.

Kolejnym czynnikiem dalszego osłabienia dolara amerykańskiego jest rozwój walut cyfrowych banków centralnych (*Central Bank Digital Currencies*, CBDCs). Część obecnie realizowanych projektów jest ukierunkowana na transgraniczne płatności międzybankowe, które mogą na dłuższą metę zmniejszyć zależność gospodarki światowej od dolara amerykańskiego. Można przy tym stwierdzić, że ogólnie globalne zainteresowanie CBDCs utrzymuje się na wysokim

⁷⁰ G. Wearden, op. cit.

⁷¹ K. Sandor, „Tether reports \$13B profit for 2024, with rising bitcoin, gold prices contributing”, Coin Desk, 31 stycznia 2025 r., <https://www.coindesk.com/business/2025/01/30/tether-reports-usd13b-profit-for-2024-with-rising-bitcoin-gold-prices-contributing> (dostęp: 16.02.2025).

⁷² IMF, „Currency composition of official foreign exchange reserves”, <https://data.imf.org/?sk=e6a5f467-c14b-4aa8-9f6d-5a09ec4e62a4> (dostęp: 16.02.2025); R. de Best, „Monthly Forex reserves in 86 countries and territories worldwide 2024”, Statista, 3 lutego 2025 r., <https://www.statista.com/statistics/247231/currency-reserves-of-selected-countries/> (dostęp: 16.02.2025).

⁷³ E. Freidin, „BRICS Pay as a challenge to SWIFT network”, Lowy Institute, 31 grudnia 2024 r., <https://www.lowyinstitute.org/the-interpretor/brics-pay-challenge-swift-network> (dostęp: 16.02.2025).

poziomie. Najnowsze badania przeprowadzone przez Bank Rozrachunków Międzynarodowych oraz Atlantic Council pokazują, że obecnie 134 kraje reprezentujące 98% światowej gospodarki rozważają wprowadzenie cyfrowych odpowiedników swoich walut, przy czym niemal połowa z istniejących projektów jest na zaawansowanym etapie. Do 2030 r. może zostać wyemitowanych nawet do piętnastu CBDCs i przede wszystkim będą to waluty rynków wschodzących⁷⁴.

Na tle powyższego dążenia do coraz bardziej zaawansowanych technologicznie projektów monetarnych pewnym paradoksem wydaje się fakt, że w 2024 r. wiele banków centralnych kontynuowało zakupy złota. Popyt na złoto pochodził przede wszystkim z rynków wschodzących, których władze monetarne poszukiwały stabilnych i bezpiecznych aktywów w obliczu globalnej niepewności gospodarczej⁷⁵. Za pewną ciekawostkę należy uznać, że jednym z największych nabywców złota w ubiegłym roku był Narodowy Bank Polski (NBP), którego rezerwy złota wzrosły do 154,3 mld zł, co stanowi niemal 17% aktywów rezerwowych NBP⁷⁶.

Międzynarodowa współpraca na rzecz rozwoju w podzielonym świecie

Punktem, który być może najlepiej obrazuje, jak bardzo podzielony jest współczesny świat i w jak głębokim kryzysie się znajduje, jest kwestia zróżnicowania w zakresie szeroko rozumianego rozwoju społeczno-gospodarczego i brak widocznych postępów w realizacji światowej agendy na rzecz rozwoju⁷⁷. Jeszcze przed wrześniowym Szczytem Przyszłości Narodów Zjednoczonych *Sustainable Development Report 2024* wskazywał na konieczność wzmocnienia międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju i zwiększenia globalnych nakładów na zrównoważony rozwój. Zgodnie z Raportem jedynie 16% ze 169 celów szczegółowych (*Targets*) powiązanych z globalnymi Celami Zrównoważonego Rozwoju (*Sustainable Development Goals, SDGs*) ma szansę

⁷⁴ IMF, „Central Bank Digital Currency: Progress and further considerations”, 8 listopada 2024 r., <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/007/2024/052/article-A001-en.xml> (dostęp: 16.02.2025); M. Jones, „Central bank digital currency momentum growing, study shows”, Reuters, 17 września 2025 r., <https://www.reuters.com/markets/currencies/central-bank-digital-currency-momentum-growing-study-shows-2024-09-17/> (dostęp: 16.02.2025).

⁷⁵ Business Standard, „RBI added 8 tonnes gold to its reserves in November 2024: WGC report”, 6 stycznia 2025 r., https://www.business-standard.com/markets/commodities/rbi-added-8-tonnes-gold-to-its-reserves-in-november-2024-wgc-report-125010600894_1.html (dostęp: 16.02.2025).

⁷⁶ Business Insider, „Wartość i udział złota w skarbcach NBP stopniały pierwszy raz od miesięcy”, 7 stycznia 2025 r., <https://businessinsider.com.pl/finanse/mniej-zlota-w-skarbach-nbp-pierwszy-raz-od-miesiacy/w4yl2e5> (dostęp: 16.02.2025).

⁷⁷ E. Hege, C. Kauffmann, J. Rochette, „International governance: How can we (still) cooperate?”, IDDRI Blog Post, 16 stycznia 2025 r., <https://www.iddri.org/en/publications-and-events/blog-post/international-governance-how-can-we-still-cooperate> (dostęp: 16.02.2025).

na realizację do 2030 r. Pozostałe 84% celów wykazuje jedynie ograniczony postęp lub wręcz regres⁷⁸.

Szczególnie niepokojące są dane dotyczące skrajnego ubóstwa. Pomiędzy 1990 a 2015 r. większość państw odnotowała znaczące sukcesy w zakresie redukcji tego zjawiska. Szybki wzrost gospodarczy – zwłaszcza w Chinach i Indiach – uwolnił w tym okresie ponad miliard ludzi od skrajnego ubóstwa. Do 2020 r. wizja eliminacji skrajnego ubóstwa na przestrzeni dekady wydawała się realna. Jednak od 2020 r., począwszy od pandemii COVID-19, spadek liczby osób żyjących w skrajnym ubóstwie się zatrzymał. Obecnie około 8,5% światowej populacji żyje w tym stanie. Oznacza to, że na koniec 2024 r. 692 mln ludzi na całym świecie żyło za mniej niż 2,15 dolara dziennie⁷⁹. Mimo że wskaźnik skrajnego ubóstwa spadł z 38% w 1990 r. do 8,5% w 2024 r., obecnie jego poziom jest tylko nieznacznie niższy od tego sprzed pandemii⁸⁰.

Co więcej, obecnie 1,2 mld ludzi – przede wszystkim mieszkańców państw o niskim dochodzie – jest bezpośrednio zagrożonych skutkami zmian klimatycznych, takimi jak powodzie, fale upałów, susze czy cyklony. Również tutaj perspektywy nie wyglądają szczególnie dobrze, a wyniki ubiegłorocznej Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu (COP29) nie dają nadziei na odwrócenie tego trendu⁸¹. W 2025 r. przypada 10. rocznica paryskiego porozumienia klimatycznego i także tutaj nic nie wskazuje, aby w jakikolwiek sposób przyczyniła się ona do wzmocnienia wielostronnej współpracy na rzecz rozwoju⁸².

Na opublikowanej pod koniec 2024 r. zaktualizowanej liście państw najsłabiej rozwiniętych (LDCs) znalazły się 44 państwa, w przeważającej mierze przedstawiciele Afryki Subsaharyjskiej. Status „absolwenta” uzyskały w czasie ostatniego przeglądu Wyspy Świętego Tomasza i Książęca. Jednak w ramach tej samej aktualizacji sytuacji w LDCs podjęto decyzję o utrzymaniu statusu LDC dla Kiribati, Tuvalu, Mjanmy oraz Timoru Wschodniego – państw, których wykreślenie z listy planowano już w 2021 r. Jest to kolejny dowód na utrzymującą się lukę rozwojową⁸³.

⁷⁸ J.D. Sachs, G. Lafortune, G. Fuller, *Sustainable Development Report 2024: The SDGs and the UN Summit of the Future*, Dublin University Press, Paris–Dublin 2024.

⁷⁹ World Bank, *Poverty and Inequality Platform*, <https://pip.worldbank.org/home> (dostęp: 16.02.2025).

⁸⁰ J.D. Sachs, G. Lafortune, G. Fuller, op. cit., s. 1–5; World Bank, „2024 key development challenges in nine charts how the world is off-track to reduce poverty”, <https://www.worldbank.org/en/news/immersive-story/2024/12/17/2024-in-nine-charts> (dostęp: 16.02.2025).

⁸¹ W. Górecki, „In a cool climate: Controversy over the COP29 conference in Baku”, *OSW Analyses*, 19 listopada 2024 r., <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-11-19/a-cool-climate-controversy-over-cop29-conference-baku> (dostęp: 16.02.2025).

⁸² E. Hege, C. Kauffmann, J. Rochette, op. cit.

⁸³ UNCTAD, „UN list of least developed countries”, <https://unctad.org/topic/least-developed-countries/list> (dostęp: 16.02.2025).

Co gorsza, według nowego raportu OECD luka pomiędzy potrzebami w zakresie finansowania rozwoju a dostępnymi zasobami może wzrosnąć do 6,4 bln USD do 2030 r. Na konieczność reformy mechanizmów współpracy rozwojowej oraz finansowania rozwoju wskazano wyraźnie we wspomnianym już Pakcie dla przyszłości z września 2024 r. – jego rozdział I poświęcony jest kwestiom zrównoważonego rozwoju i finansowania rozwoju, podczas gdy rozdział IV mówi o reformie międzynarodowych instytucji finansowych⁸⁴. Mimo że oficjalna pomoc rozwojowa (*Official Development Assistance*, ODA) osiągnęła rekordowy poziom 223,3 mld USD w 2023 r., a obecne dane na koniec 2024 r. wskazują na utrzymanie się tendencji wzrostowej, 2025 r. może przynieść gwałtowne zahamowanie w tym zakresie⁸⁵. Największym dawcą ODA są obecnie Stany Zjednoczone. Zapowiedziane przez prezydenta Trumpa redukcje wydatków na współpracę na rzecz rozwoju i próby rozwiązania istniejącej od 1961 r. Amerykańskiej Agencji ds. Rozwoju Międzynarodowego (*United States Agency for International Development*, USAID) mogą doprowadzić do spadku nakładów na pomoc rozwojową i humanitarną⁸⁶.

Niezależnie od dalszego rozwoju sytuacji niepewna przyszłość USAID kładzie się cieniem na zaplanowanej na koniec czerwca 2025 r. w Sewilli Czwartej Międzynarodowej Konferencji Finansowania Rozwoju (*Fourth International Conference on Financing for Development*, FfD4). Działania większości międzynarodowych instytucji finansowych, w tym MFW oraz wielostronnych banków rozwoju z Grupą Banku Światowego na czele, w ostatnich miesiącach podporządkowane były przygotowaniom pierwszej od dekady konferencji finansowania rozwoju. Jednak już teraz wiadomo, że trudno oczekiwać, aby w obecnej sytuacji konferencja w znaczący sposób zmieniła niewystarczającą architekturę finansowania rozwoju⁸⁷.

* * *

Cytowany we wstępie tego rozdziału Edgar Morin napisał na początku 2024 r., że „w obliczu polikryzysu, przez który przechodzi ludzkość, pierwszym oporem jest opór ducha”. Wraz z rosnącą liczbą wojen, zmianami klimatycznymi i rozprzestrzenianiem się autorytarnych reżimów świat może zmierzać ku katastrofie, ale należy się oprzeć nienawiści, przekonuje francuski socjolog

⁸⁴ UN, Pact for the Future, <https://www.un.org/en/summit-of-the-future/pact-for-the-future> (dostęp: 16.02.2025).

⁸⁵ OECD, „Development finance needs major overhaul to achieve global goals”, Press release, 7 lutego 2025 r., <https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2025/02/development-finance-needs-major-overhaul-to-achieve-global-goals.html> (dostęp: 16.02.2025).

⁸⁶ „Trump ordered to temporarily lift USAid freeze and allow foreign aid funding”, *The Guardian*, 14 lutego 2025 r., <https://www.theguardian.com/us-news/2025/feb/14/trump-usaid-foreign-aid-funding> (dostęp: 16.02.2025).

⁸⁷ UN, Preparatory Process for FfD4 Preparatory Process for FfD4, <https://financing.desa.un.org/preparatory-process-ffd4> (dostęp: 16.02.2025).

i filozof⁸⁸. Niestety, gdy się patrzy na obecną kondycję gospodarki światowej i pogłębiający się kryzys wielostronnych mechanizmów zarządzania nią, trudno o optymizm co do przyszłości.

Pewne pocieszenie mogą przynieść słowa dyrektora generalnej WTO podsumowujące 13. Konferencję Ministerialną WTO. Zdaniem Ngozi Okonjo-Iweali kondycja wielostronnego systemu zarządzania gospodarczego, przynajmniej w sferze handlu, nie jest aż tak zła: „WTO pozostaje źródłem stabilności i odporności w gospodarczym i geopolitycznym krajobrazie pełnym niepewności i egzogenicznych wstrząsów. Handel pozostaje istotną siłą poprawiającą jakość życia ludzi oraz pomagającą przedsiębiorstwom i państwom radzić sobie ze skutkami tych wstrząsów. Odpocznijmy trochę, a następnie przegrupujmy się i wznówmy działania”⁸⁹. Paradoksalnie na stabilność światowego systemu handlu i dalsze działania reformatorskie w 2025 r. w pozytywny sposób może wpłynąć polityka nowej administracji USA. W trakcie swojej pierwszej kadencji Donald Trump wielokrotnie wypowiadał się negatywnie o WTO, grożąc wyjściem USA z tej organizacji. Oznaczałoby to konieczność zmiany dotychczasowej polityki handlowej wobec USA przez pozostałych członków organizacji. Wyjście Stanów Zjednoczonych z bazującej na konsensusie WTO mogłoby przyspieszyć reformę organizacji, w szczególności w negowanym przez USA systemie apelacyjnym.

World economy 2024–2025:

The polycrisis and international cooperation in a polarized world?

In recent years, the functioning and stability of the global economy has been affected by many crises of different types, such as the COVID-19 pandemic, armed conflicts (in Ukraine, Palestine, or Sudan), trade wars, rising protectionism, or climate change. As both the crises and their effects are highly correlated, it has become commonplace to refer to this nexus of crises as a “polycrisis”. In an article in the *International Studies Quarterly* in early 2024, Eric Helleiner defines a polycrisis as a cluster of simultaneous crises of different types, whose effects reinforce and intensify each other. The author relates the concept of a polycrisis to the current state of the world economy, pointing out that the polycrisis negatively affects globalization and threatens long-term socio-economic development. There is no denying that the current global economic situation is increasingly the result of growing competition between countries. The clash of two worlds – the economically highly developed countries and the economically less advanced countries of the Global South – has led the latter to challenge existing international norms and institutions. This was reflected in the expansion of the BRICS

⁸⁸ E. Morin, „Edgar Morin: ‘Faced with the polycrisis humanity is going through, the first resistance is that of the spirit’”, *Le Monde* Op-Ed, 24 stycznia 2024 r., https://www.lemonde.fr/en/opinion/article/2024/01/24/edgar-morin-faced-with-the-polycrisis-humanity-is-going-through-the-first-resistance-is-that-of-the-spirit_6460205_23.html (dostęp: 16.02.2025).

⁸⁹ WTO, „MC13 ends with decisions...”, op. cit.

group last year. The aim of this paper is therefore to present the state of the global economy over the past year, with a particular focus on the issue of polycrisis and the threats to the multilateral economic governance system posed by increasing rivalry between countries. Subsequent sections of the paper are devoted to a review of key macroeconomic indicators in 2024 and forecasts for 2025, changes in global trade flows and the state of the global trading system, changes in the international financial system, and delays in the implementation of the 2030 Agenda on the eve of the Fourth International Conference on Financing for Development.

Keywords: World economy, polycrisis, inflation, sovereign debt, International Monetary Fund, World Trade Organization, free trade and protectionism, Sustainable Development Goals (SDGs), international financial markets, COVID-19 pandemic, global development agenda, sustainable development, 2030 Agenda, WTO's 13th Ministerial Conference (MC13), Ngozi Okonjo-Iweala, Fourth International Conference on Financing for Development (FfD4)

Słowa kluczowe: gospodarka światowa, polikryzys, inflacja, zadłużenie państw, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Światowa Organizacja Handlu, wolny handel i protekcjonizm, Cele Zrównoważonego Rozwoju (SDGs), międzynarodowe rynki finansowe, pandemia COVID-19, światowa agenda na rzecz rozwoju, zrównoważony rozwój, Agenda 2030, Trzynasta Konferencja Ministerialna WTO (MC13), Ngozi Okonjo-Iweala, Czwarta Międzynarodowa Konferencja Finansowania Rozwoju (FfD4)